

Др Биљана Гавриловић Грбовић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-2311-2422

Прегледни научни рад
УДК: 347.961(497.1)"1918/1945"
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.017GG>

ПИТАЊЕ УВОЂЕЊА УСТАНОВЕ ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ КРАЉЕВИНИ*

Резиме

У раду се обрађује питање увођења установе јавних бележника у југословенској Краљевини, са посебним освртом на покушај њеног увођења на простору Србије. Наиме, стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца створена је јединствена држава у којој је и по питању јавних бележника владало правно шаренило. Другим речима, установа јавних бележника није постојала на подручју Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине, док је у другим крајевима новостворене државе постојала. Због тога, већ на самом почетку процеса унификације права у југословенској Краљевини покренуло се и питање опстанка, тј. проширења установе јавних бележника на читаву новостворену државу. Међутим, иако је стручна јавност била прилично усаглашена око тога да установу јавних бележника треба задржати у крајевима у којима већ постоји и да је треба постепено уводити и у она подручја где није раније постојала, са доношењем Закона о јавним бележницима се одуговлачило. Тако, Закон о јавним бележницима је донет тек 1930. године. Али, иако донет као Закон за целу Краљевину Југославију, на основу њега није дошло до увођења установе нотара на простору Србије (али и неким другим крајевима Краљевине). Стога, у раду ће бити анализиран процес доношења Закона, као и питање шта је то условило да до увођења установе јавних бележника, на простору Србије, не дође.

Кључне речи: нотари, Закон о јавним бележницима, унификација, адвокати, расправа.

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

1. Увод

Установа јавних бележника је, уз установе судијску и адвокатску, битан елемент правосуђа.¹ Постоји три модела бележништва: латински тип бележништва, адвокатски и модел државног бележништва. Најзаступљенији модел бележништва је латински модел бележништва, кога је Међународни савез латинског бележништва дефинисао на следећи начин: „Латински бележник је правник по занимању, који на основу јавних овлашћења прихвата од странака изјаве воље, даје им потребну писмену правну форму и о томе издаје одговарајуће исправе које имају карактер јавне исправе. Оригиналне тих исправа преузима на чување и издаје оверене преписе. У његове задатке спада такође и јавно потврђивање чињеница.“² Осим тога, „јавнобележничка служба укључује и обављање поступака одређених законом по налогу судова или других јавних тела“.³

На простору Србије до увођења јавних бележника дошло је 2011, тј. 2014. године,⁴ с тим што је било покушаја да се они установе у пракси и раније. Тако, стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца током процеса унификације права дошло је на ред и питање јавних бележника. Јер, не само да је нотаријат био „познат у скоро свим европским државама“, већ та установа, у новоствореној југословенској држави, није постојала само на подручју Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине.⁵ Према томе, целисходно је осврнути се на процес покушаја увођења јавних бележника на простору Србије, с обзиром на то да је био донет и Закон о јавним бележницима 1930. године, на чијим основама се темељи и Закон о јавним бележницима од 2011. године.⁶

¹ *Споменица Удружења јавних бележника Краљевине Југославије*, Сплит, 1935, стр. 3.

² Наведено према: Суботић-Хомен, С. Д., *Јавно бележништво и адвокатура*, Бранич, бр. 2-3/2003, стр. 91.

³ Крешћ, М., *Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије из 1930.: судјеловање јавног бележника у оставинском поступку – искуства у прошлости*, Зборник ПФЗ, вол. 63, бр. 2/2013, стр. 354.

⁴ На основу Закона о јавним бележницима од 2011. године уведен је латински модел бележништва. На територији Војводине установа јавног бележништва није први пут уведена на основу Закона о јавном бележништву од 2011. године; постојала је и раније (вид. Дракић, Г., *Нормативно уређење установе јавног бележништва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевине Југославије)*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2014).

⁵ *Споменица на Други конгрес правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 9. до 11. септембра 1926*, уредили: Доленц Метод, Сајовић Рудолф, Љубљана, 1927, стр. 91.

⁶ Живковић, М., Живковић, В., *О увођењу јавног бележништва у Србији*, Зборник ПФЗ, вол. 63, бр. 2/2013, стр. 447.

2. Унификациони процес – јавно бележништво у југословенској Краљевини, да или не?

Стављањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године створена је јединствена држава са шест правних подручја. Међутим, како „јединство државе, једнакост држављана пред законом, учвршћење правног поретка и сигурности у држави захтева, да се барем најважнији закони, који постоје у различитим правним подручјима државе, што пре изједначе“, ⁷ то је на ред дошло и питање о јавним бележницима. Јер, у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца установа јавног бележништва је већ постојала на „оним подручјима која су пре 1918. године била у саставу Аустро-Угарске, са изузетком Босне и Херцеговине“. ⁸

До покретања питања о установи јавног бележништва у југословенској Краљевини дошло је 1921. године и то приликом израде пројекта закона о адвокатима. Наиме, „шира комисија за израду пројекта закона о адвокатима, коју су састављали професори Универзитета, адвокати, судије виших судова са свију правних подручја“ југословенске државе „једногласно је одлучила на седници од 18.05.1921. да: 'Установа краљевих јавних бележника, која постоји у свима новим крајевима осим Црне Горе, Србије, Босне и Херцеговине, и која се свуда показала као добра и потребна, не само да се има оставити онде, где већ постоји, него се има протегнути на целу Краљевину. Ово би допринело растерећењу судова, који су претрпани стварима и таквим пословима који би могао обављати краљ. јавни бележник. Да би се опстанак јавних бележника обезбедио, свакако је потребно, да се број јавних бележника ограничи према броју становништва и према прометним приликама. Јавно бележништво мора бити инкомпатибилно са адвокатуром', закључила је Комисија. ⁹

На темељу позитивног мишљења Комисије, по налогу Министарства правде, током 1921. године, спроведено је и „опсежно испитивање мишљења

⁷ Ловрић, Е., *Рад око изједначења закона у нашој држави*, Мјесечник, бр. 1/1921, стр. 43.

⁸ „На територији надлежности Апелационог суда у Загребу (...) на снази је био аустријски Нотарски (Бележнички) ред из 1855. године, док се на територијама апелационих судова у Сплиту и Љубљани примењивао аустријски Нотарски (Бележнички) ред из 1871. године. На подручју Војводине делатност јавних бележника била је регулисана угарским Законским чланком XXXV из 1874. године са изменама из 1886. године“, Дракић, Г., *нав. чланак*, стр. 203.

⁹ Пахоруков, Д. Н., *О јавним бележницима*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XIII (XXX), бр. 1-2/1926, стр. 109-110; На простору југословенске Краљевине преовладавао је „устрој чистог нотаријата. У Словенији, Далмацији и Војводини је важио тзв. чист нотаријат, у Хрватској и Славонији адвокатски тип нотаријата“ (*Споменица на Други конгрес правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 9. до 11. септембра 1926*, уредили: Доленц Метод, Сајовић Рудолф, Љубљана, 1927, стр. 91).

шире правничке струке о јавном бележништву“.¹⁰ С тим у вези, у анкети која је била упућена стручној јавности била су постављена три питања:

„1. Да ли у нашој држави установу јавних бележника треба задржати даље или не треба?

2. Ако је ова установа потребна, да ли би је требало завести и у оним крајевима Краљевине, где она данас не постоји?, и

3. на којим би основама требало израдити предлог заједничког закона о јавним бележницима?“¹¹

Поводом упућене анкете, стручна јавност је била углавном сложна у једном, а то је да „институцију јавних бележника не само да треба задржати, где она већ постоји, него је треба завести и у оним крајевима, у којима она још не постоји. Изузетак чини само, Велики Суд у Подгорици, који је налазио, да у оним крајевима, где установа јавних бележника не постоји, не би је требало ни уводити, са разлога, да, по мишљењу Великог Суда ‘код судова је већа гаранција за правилност обављања правних послова, да народ на њу није навикнут и да би за свршавање послова народ плаћао јавним бележницима већу таксу, но судовима““. Што се тиче 3. питања – на којим би основама требало израдити предлог закона о јавним бележницима – „већина се сложила у томе, да би за основу новог закона требало узети аустриски нацрт закона о јавним бележницима од 1911. г., као и његову најновију редакцију од 1918. г.“. Осим тога, „мишљење већине од организација и установа, које су дале одговор на анкету, да заједнички закон о краљ. јавним бележницима треба изгласати што пре, не чекајући коначно изједначење осталих судских закона“. Ипак, у „грозничавом раду на изради многобројних закона судске струке“ заборавило се на закон о јавним бележницима.¹²

До поновног покретања питања о јавним бележницима дошло је пола деценије након спороведене анкете. Тако, у позиву јавним бележницима Краљевине СХС, који је упутила сплитска јавнобележничка комора пред најављени Конгрес правника у Љубљани, 1926. године, је стајало: „Наш сталеж је закопан разним приликама, те му пријети погибел, да угине. Прођоше деценија, а није се ништа учинило, да ова установа, уважена по цијелом културном свијету, дође до свог правог изражаја на корист државе и народа. Ми јавни бележници у границама своје могућности настојимо, да својим радом докажемо вриједност своју и својега сталежа, али нас у томе омета неразумијевање оних, који би нам требали помоћи. Присиљени смо дакле, а нато нас и дужност зове, да дадемо све своје силе за установу јавног бележништва, којој смо живот посветили, у којој смо најближи своме народу. Уз остали наш енергични рад веома је потребно, да у што већем броју

¹⁰ Крешић, М., *Јавно бележништво на хрватско-славонском правном подручју 1859-1941*, ЧСП, бр. 1/2010, стр. 96.

¹¹ Пахоруков, Д. Н., *нав.чланак*, стр. 110.

¹² *Исто*, стр. 110, 111.

судјелујем на споменутом конгресу, гдје ћемо друговима државе и цијелој јавности показати, да смо достојни свог звања и да је наш сталеж важна правничка установа; тражимо уређење и проширење исте по целој држави. Што нас буде више на окупу, то ће и наш рад бити успешнији.“¹³ Према томе, захваљујући иницијативи „словенских, војвођанских и нарочито далматинских јавних бележника“ питање нотаријата је уврштено у дневни ред на Другом конгресу правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца одржаног у Љубљани у септембру 1926. године.¹⁴

На Другом конгресу правника Краљевине СХС поводом питања о јавним бележницима референт је био др Иван Грашич, јавни бележник из Словеније, а кореферент Ђорђе Јане, судија Апелационог суда из Скопља, у пензији. Референт др Грашич је у „закључку свог излагања истакао важност установе јавног бележништва и потребу да постоји у читавој држави“. Али, „с тим у вези, по његовим речима, након увођења те установе у крајевима где не постоји, треба што пре приступити доношењу модерног закона о јавним бележницима јединственог за целу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца“.¹⁵ Кореференту Јане-у је било стављено, пре свега, у задатак да проучи установу нотаријата у Француској. Тако, у прилог чињенице да ни у Француској није било лако и општеприхваћено увођење нотара, Јане је наводио да су „неке публицисте сумњајући у корисност установе, и ослањајући се на пример Енглеске, Америке, Шведске и Данске, дрско спорили нужност аутентичних доказа сматрајући да је то само кочење слободе трансакција, као туторство, које закон не треба странкама да намеће, и услед тога одричу да је друштво требало да установи те јавне службенике ради прављења тих – аутентичних - исправа“. С друге стране, у прилог постојања јавних бележника наведено је да „ако би се тако урадило, мисија н. пала би у руке неспремних, више или мање нечасних, без професионалне одговорности и који би вршили злоупотребе, немогући пак да тим актима осигурају ни важност ни снагу извршну. Нотарство је основица правди.“¹⁶ Због тога, поучен француским примером и свестан чињенице да није лако увести једну нову установу у правни систем, Јане је предлагао да „прво треба у целој Краљевини изједначити законе, који додирују круг рада нотара па онда тек донети један закон о нотарима за целу земљу“. Јер, како је говорио Јане, „прилике поратне у многоне још трају. Живот још није ушао у нормалан колосек, те би неупутно било заводити нов ред људи са тако широким кругом рада. Само специјалне економске прилике појединих нарочито планинских и врло сиромашних крајева не би могле бити повољне за нотаре. Засада у Србији

¹³ Наведено према: Крешић, М., *Јавно бележништво...*, стр. 97.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Дракић, Г., *нав. чланак*, стр. 207.

¹⁶ *Споменица на Други конгрес правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 9. до 11. септембра 1926*, уредили: Доленц Метод, Сајовић Рудолф, Љубљана, 1927, стр. 98.

врло многе од послова, које ван ње врше нотари, врше судови полицијске па донекле и општинске власти, а редакцију тих аката већином врше адвокати, којих има више него довољно. Народ није навикнут на ову установу иако би се она и увела; то би морало постепено ићи од већих центара ка мањим.“ Следствено, закључио је Јане: „Установа ова да је свуда где постоји неизмерних услуга појединцима и чини велике олакшице судовима. Али док се прешнији послови не сврше и не наступе прилике погодне за њено увођење у целој Краљевини, треба с увођењем нотара причекати.“¹⁷ Све у свему, дискусија о јавним бележницима је закључена резолуцијом у којој је стајало: „Конгрес констатујући, да су се виши судови Краљевине, као и удружења судија и правника на питање министарства правде под бр. 42923 из 1921. године изјаснили, да установу нотаријата треба и даље задржати у крајевима, где она већ постоји, и само ово мишљење прихвата у целости као своје и из разлога, што то захтева престиж наше државе у иностранству предлаже: 1. да се одмах донесе јединствен оквирни закон о нотаријату, који да се међутим с обзиром на постојеће правне прилике у крајевима Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине сукцесивно уведе у истим крајевима, у првом реду у градовима и седиштима првостепених судова, а затим и другде; 2. да се овим јединственим законом о нотаријату уведе систем такозваног чистог нотаријата на подлози најмодернијих начела и на аутономној основи са нотарским коморма; 3. у сврху познавања устројства нотаријата у нашим покрајинама и у другим државама, за проучавање домаћег и туђег нотарског права и у сврху одгоја доброг нотарског нараштаја, да се установи по могућству што пре на неким правним факултетима наше државе столица за нотарско право.“¹⁸

На нормативном плану помак је учињен две године након одржаног Конгреса правника у Љубљани. У том смислу, „у мају 1928. године министар правде, својим решењем, поверио је израду нацрта закона о јавним бележницима Славољубу Сиви пензионисаном председнику Банског стола у Загребу“.¹⁹ За основу је био узет аустријски пројект закона о јавним бележницима од 1911. године. „Након ревизије нацрта коју је обавила посебна комисија, коначну редакцију извршио је др Бертолд Ајзнер“, професор Правног факултета у Загребу. Тако, југословенски Закон о јавним бележницима (нотарима) донет је 11. септембра 1930. године. Доношење Закона је у одређеним круговима дочекан са радошћу. Наиме, то се могло закључити из Споменице јавних бележника Краљевине Југославије од 1935. године, с обзиром да је у њој писало да „сваки коме на срцу лежи добробит и напредак наше земље и нашег народа, њихова част и њихов престиж у иностранству, наше привредне везе са иностранством и њихово јачање, - сваки ко зна шта је правни ред и правна сигурност, и како је ова неопходна за један бољи и

¹⁷ Исто, стр. 117-118.

¹⁸ Исто, стр. 120.

¹⁹ Дракић, Г., нав. чланак, стр. 208.

просвећенији живот, требао се томе радовати“.²⁰ Ипак, иако је био јединствен, донет у циљу проширења јавног бележништва на целокупној територији Краљевине Југославије, „Закон је ступио на снагу само на подручјима апелационих судова Загреба, Сплита, Љубљане, и Новог Сада и Врховног суда у Сарајеву“. Наиме, у складу са §253 била је видљива намера законодавца да се јавно бележништво установи у читавој Краљевини. Другим речима, у §253 Закона о јавним бележницима је било прописано да ће „министар правосуђа донети посебну уредбу којом би се закон проширио и на подручја апелационих судова у Београду и Скопљу те Великог суда у Подгорици“. Међутим, „таква уредба никад није донесена, штавише Закон о јавним бележницима је 1932. био стављен ван снаге за подручје Врховног суда у Сарајеву“.²¹

3. Адвокати против установе јавних бележника

Након доношења јединственог Закона о јавним бележницима све чешћи и оштрији су били захтеви за потпуним укидањем установе јавног бележништва. Сагласно томе, сликовите су биле речи једног београдског правника: „Јавно бележништво је ‘баук’, који се приближава српским крајевима“.²² Против тог „баука“, „незадовољство су нарочито испољавали адвокати самтрајући да су овлашћења јавних бележника превелика“. Осим тога, министар правде је донео Уредбу о укидању права вршења адвокатуре поред јавног бележништва 1931. године, „којом је било забрањено да јавни бележници врше адвокатске послове, а од адвоката који постану нотари захтевало се давање изјаве којом би се одрекли бављења адвокатуром“.²³ Штавише, у Извештају о II. редовној скупштини савеза адвокатских комора Краљевине Југославије одржаној 13. маја 1932. године у Љубљани, је било наведено да су се „пронеле вести, да се спрема новела Закона о јав. бележницима, према којој би пало у искључиву њихову надлежност да састављају исправе о правним пословима. Разуме се да би то био тежак ударац за адвокате, којима је и онако досад прилично окрњен законски и природни делокруг пак смо предузели кораке да такву евентуалну новелу спречимо“, стоји у Извештају. Ипак, „испоставило се, да су оне вести преурањене“, али свакако су имале основа у „извесним настојањима, која нису мировала“, па су адвокати у свом Извештају закључили да ће бити потребно да буду „будни и на опрезу“.²⁴ Поред адвоката, и у владиним круговима се

²⁰ *Споменица Удружења јавних бележника Краљевине Југославије*, Сплит, 1935, стр. 5.

²¹ Крешић, М., *Јавно бележништво...*, стр. 98.

²² Станош, И., *Јавно бележништво у пракси*, Правосуђе, бр. 10-12/1936, стр. 454.

²³ Дракић, Г., *нав. чланак*, стр. 213.

²⁴ *Извештај о II. редовној скупштини савеза адвокатских комора Краљевине Југославије одржан на дан 13. маја 1932. у балконској дворани „Казина“ у Љубљани*, Бранич, бр. 10/1932, стр. 489.

размишљало о укидању бележништва. Тако, у изјави, коју је поводом реформи правосуђа, дао министар правосуђа Драгутин Којић, 1935. године, а у вези са јавним бележништвом наведено је „како се питање укидања или задржавања бележништва намеће само од себе, посебно ако се на тај начин намерава финансијски оптеретити становништво“.²⁵

Поводом јасно и чврсто изражене намере да се јавни бележници укину и у оним крајевима југословенске државе у којима постоје, издата је, као реакциони акт, Споменница Удружења јавних бележника Краљевине Југославије 1935. године. У Споменници је „истакнута цивилизацијска вредност институције јавног бележништва, при чему се посебно одбијала квалификација бележништва као пљачкашке и феудалне установе“. Напротив, на „јавно бележништво гледало се као на институцију која доноси ред и сигурност у правне односе и чије би укидање нанело велику штету правном поретку Краљевине“.²⁶ Јер, речју писаца Споменнице, „на хиљаду, посебно на селу, од надриписара или самих учесника састављених исправа имаде их можда десет потпуних и ваљаних; од осталих су готове парнице, свађе непријатељства међу комшијама, међу најбољим пријатељима, међу браћом, која годинама трају и руше мир и љубав међу њима. Парнице по таквим исправама трају годинама и задају судијама и адвокатима при расправљању извођењу доказа велике неприлике и тешкоће, за странке огромне трошкове, у великом неразмјеру са њиховим имовним стањем. Колико ли је имања сељачких тако само једном парницом уништено и упропаштено?!“, реторички су се запитали писци Споменнице.²⁷ Осим тога, уколико би се нотарски делокруг послова пренео на судове или на адвокате, постићи ће се то да ће и дељење парничне правде постати још спорије, још компликованије и везано на још веће издатке странака него ли је то данас случај, ако ништа друго а то зато, што ће странке доћи у руке надриписарима“, сматрали су јавни бележници.²⁸ Уз то, „преношење нотарске делатности на судове изазива нужно и потребу великог повећања судског особља, колико судија толико и судских писарничких намештеника, и доследно томе једно јако оптерећење државног буџета у доба када се тај буџет на све стране и посве оправдано креће“.²⁹ Другим речима, „свуда се истиче, да су судови преоптерећени, па зашто их онда не растеретити са минималним трошком за народ? Брзим посвршавањем посала допринаша се интересима народа и државе.“³⁰ Најзад, „најубедљивији доказ за важност и корисност (...) нотаријата за правни живот налази се (...) у чињеници да је нотаријат својина

²⁵ Крешић, М., *Закон о јавним бележницима...*, стр. 360-361.

²⁶ *Исто*, стр. 361.

²⁷ *Споменница Удружења јавних бележника Краљевине Југославије*, Сплит, 1935, стр. 36.

²⁸ *Исто*, стр. 60.

²⁹ *Исто*, стр. 53.

³⁰ Станош, И., *нав. чланак*, стр. 455.

свих цивилизованих држава света, а не само наш институт створен можда за потребе одређене политике или неке одређене политичке странке, - и даље у чињеници да тај институт ниједна држава света не показује вољу да укине“.³¹

Независно од аргумената, које је Удружење јавних бележника изнело у прилог установе јавног бележништва, Адвокатска комора у Новом Саду је и даље „повремено предузимала врло јасне кораке с намером укидања бележништва“.³² У том слислу, на скупштини Адвокатске коморе, која је одржана 1. новембра 1937. године, било је решено да адвокатски сталеж поради код надлежних фактора на томе, да се јавно-бележничка установа укине“.³³ Комора из Новог Сада је и следеће, 1938. године, „затражила да се на дневни ред Савеза адвокатских комора Краљевине Југославије уврсти питање укидања јавнобележничког сталежа“. Али, захваљујући брзој реакцији „новосадске Јавнобележничке коморе, као и јавнобележничких комора Загреба, Сплита и Љубљане код адвокатских комора са својег подручја, предлог новосадске Адвокатске коморе није био прихваћен на скупштини Савеза адвокатских комора“. Штавише, „председник новосадске Јавнобележничке коморе, који је у то време обављао и функцију председника Савеза јавнобележничких комора Југославије, успео је добити од тадашњег министра правосуђа Симоновића изјаву како се, барем док се он налази на челу министарства, неће разматрати укидање јавног бележништва“. Упркос томе, Адвокатска комора у Новом Саду поновила је исти захтев већ наредне, 1939. године.³⁴

Ненаклоност према установи јавних бележника показале су и комунистичке власти.³⁵ Наиме, „још у септембру 1944. Одсек за правосуђе ЗАВНОХ-а истакао је како 'јавне бележнике треба укинути, јер су непотребни', односно институција јавног бележништва 'показала се као незгодна, несавремена и штетна'“. Стога, „председништво АВНОЈ-а потом је у новембру 1944. донело одлуку о укидању јавних бележника и јавнобележничких комора, при чему су сви послови које су бележници до тада водили прешли на народне судове. Ступањем на снагу тог закона укинута је институција јавног бележништва на целом југословенском подручју на којем су јавни бележници деловали.“³⁶ Према томе, услед константних критика упућиваних на рачун установе јавног бележништва, та установа је 1944. године укинута и тамо где је постојала на простору југословенске Краљевине, док на простору Србије није била ни уведена у пракси.

³¹ *Споменица Удружења јавних бележника Краљевине Југославије*, Сплит, 1935, стр. 35.

³² Крешић, М., *Закон о јавним бележницима...*, стр. 361.

³³ *Скупштина Удружења правника у Новом Саду*, Правнички гласник, бр.4, 1938, стр. 126.

³⁴ Крешић, М., *Закон о јавним бележницима...*, стр. 361.

³⁵ *Исто*, стр. 363.

³⁶ Крешић, М., *Јавно бележништво...*, стр. 124.

4. Закључак

Јавно бележништво је јавно-правна установа. На простору Србије, установа јавних бележника је уведена на основу Закона о јавним бележницима од 2011. године, а у пракси функционише од 2014. године. Ипак, било је покушаја да се ова установа уведе на простору Србије и пре.

Приликом унификационог процеса у новоствореној држави, Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, на дневни ред је дошло и питање установе јавних бележника. Јер, установа јавних бележника је била позната у неким подручјима новостворене државе, али не свим. Тако, установа нотара није постојала на подручју Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине. С тим у вези, овако „делимично постојање ове установе не баца лепо светло на наше правно схватање, јер ако је јавно бележништво непотребно или штетно, треба га укинути и онде, где постоји; а ако је потребно и корисно, треба га чим пре увести у свим државним пределима“, сматрали су савременици.³⁷ Сагласно таквом ставу, у процес решавања питања „опстанка“ и евентуалног проширења установе јавних бележника на читаву територију југословенске Краљевине пошло се већ 1921. године. У том смислу, до покретања питања о установи јавног бележништва у југословенској Краљевини дошло је услед израде пројекта закона о адвокатима. Том приликом, али и на основу накнадних изјашњавања стручне јавности дошло се до закључка да установу јавних бележника треба задржати и, штавише, проширити и у крајевима новостворене државе у којима она до тада није постојала. Међутим, године су пролазиле, а на плану нормативног регулисања установе јавног бележништва ништа није рађено. Због тога, о јавном бележништву се дискутовало и на Другом конгресу правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца одржаног у Љубљани у септембру 1926. године. Став о установи јавног бележништва се није променио; и на Конгресу је усвојена резолуција у којој је стајало да „установу нотаријата треба и даље задржати у крајевима, где она већ постоји“, а да се „с обзиром на постојеће правне прилике у крајевима Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине сукцесивно уведе у истим крајевима, у првом реду у градовима и седиштима првостепених судова, а затим и другде“. Али, ни те 1926. године није донет Закон о јавним бележницима. У поступак нормативног регулисања питања јавних бележника озбиљније се кренуло 1928. године, када је министар правде, својим решењем, поверио израду нацрта закона о јавним бележницима Славољубу Сиви. Следствено, Закон о јавним бележницима је донет 11. септембра 1930. године, с тим што је у §253 Закона било прописано да ће министар правосуђа донети посебну уредбу којом би се закон проширио и на подручја апелационих судова у Београду и Скопљу те Великог суда у Подгорици“.

³⁷ Станош, И., *нав. чланак*, стр. 454.

Убрзо по доношењу Закона, на рачун установе јавних бележника почеле су да се упућују озбиљне критике и то пре свега од адвоката. Тако, међу најоштријим критикама била је она која је јавне бележнике квалификовала као „пљачкашку и феудалну установу“. С друге стране, јавни бележници су наводили бенефите свог постојања у правном систему. Све у свему, континуирана дискусија о потреби постојања јавних бележника условила је да министар правосуђа не донесе посебну уредбу којом се закон проширује и на подручја апелационих судова у Београду и Скопљу те Великог суда у Подгорици. Штавише, установа јавних бележника је 1944. године била укинута и тамо где је постојала на простору југословенске Краљевине.

*Biljana Gavrilović Grbović, Ph. D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

QUESTION ABOUT THE INTRODUCTION OF THE INSTITUTION OF PUBLIC NOTARIES IN THE YUGOSLAV KINGDOM

The paper deals with the issue of introducing the institution of public notaries in the Yugoslav Kingdom, with a special focus on the attempt to introduce it in Serbia. Namely, with the creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, a single state was created in which legal diversity also prevailed in the matter of public notaries. In other words, the institution of public notaries did not exist in the territory of Serbia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina, while it did exist in other parts of the newly created state. Therefore, at the very beginning of the process of unification of law in the Yugoslav Kingdom, the issue of its survival, i.e. the expansion of the institution of public notaries to the entire newly created state, was raised. However, although the professional community was fairly unanimous that the institution of notaries should be retained in the regions where it already exists and that it should be gradually introduced in those areas where it did not previously exist, the adoption of the Law on Notaries was delayed. Thus, the Law on Notaries was adopted only in 1930. However, although it was adopted as a Law for the entire Kingdom of Yugoslavia, it did not lead to the introduction of the institution of notaries in Serbia (or in some other regions of the Kingdom). Therefore, the paper will analyze the process of adopting the Law, as well as the question of what caused the introduction of the institution of notaries in Serbia.

Key words: notaries, Law on Notaries, unification, lawyers, debate.

Литература

- Дракић, Г., *Нормативно уређење установе јавног бележништва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевини Југославији)*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2014.
- Живковић, М., Живковић, В., *О увођењу јавног бележништва у Србији*, Зборник ПФЗ, вол. 63, бр. 2/2013.
- Извештај о II. редовној скупштини савеза адвокатских комора Краљевине Југославије одржан на дан 13. маја 1932. у балконској дворани „Казина“ у Љубљани*, Бранич, бр. 10, Београд, 1932.
- Крешић, М., *Јавно биљежништво на хрватско-славонском правном подручју 1859-1941*, ЧСП, бр. 1/2010.
- Крешић, М., *Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије из 1930.: судјеловање јавног биљежника у оставинском поступку – искуства у прошлости*, Зборник ПФЗ, вол. 63, бр. 2/2013.
- Ловрић, Е., *Рад око изједначења закона у нашој држави*, Мјесечник, бр. 1/1921.
- Пахоруков, Д. Николај, *О јавним бележницима*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XIII (XXX), бр. 1-2/1926.
- Скупштина Удружења правника у Новом Саду*, Правнички гласник, бр. 4/1938.
- Споменица на Други конгрес правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 9. до 11. септембра 1926*, уредили: Доленц Метод, Сајовић Рудолф, Љубљана, 1927.
- Споменица Удружења јавних бележника Краљевине Југославије*, Сплит, 1935.
- Станош, И., *Јавно биљежништво у пракси*, Правосуђе, бр. 10-12/1936.
- Суботић-Хомен, С. Д., *Јавно бележништво и адвокатура*, Бранич, бр. 2/3/2003.